

KNJIGE PREŠERNOVE DRUŽBE

V Redni letni zbirki je Prešernova družba za to leto izdala pet knjižnih novosti, ki so po svoji vsebini tako različne, da bodo ustregle željam bralcev vseh slojev in poklicev. Njim velja tudi vabilo direktorja založbe, *Matjaža Bizjaka*, v uvodnem razmišljanju Koledarja, da bodisi pisno ali ustno sporočijo, kaj menijo o Koledarju in Zbirki, da bosta v prihodnje še boljša, lepša in zadovoljila njihovo pričakovanje.

Ta vsakoletni založniški dogodek je izreden, saj nadaljuje tradicijo bogatenja slovenske kulturne zakladnice, vendar je pospremljan s kupo grenkega pelina. Beseda je namreč o dejstvu, da Ministrstvo za kulturo že četrto leto zapored ne podpira Prešernove družbe s subvencijami za knjige. Posledica tega je očitna in povezana z dodatno skrbjo in prizadevanjem, kako zagotoviti denar in redno izhajanje knjižne zbirke. Uspeh je sicer viden, zahvaljujoč dobri in trdni založniški hiši pa bralcem z njihovimi vnaprejšnjimi naročili, kljub temu pa upajo, da jih bo Ministrstvo za kulturo v prihodnje vendarle gmotno podprlo in tako enakopravno z drugimi založniki obravnavalo Prešernovo družbo in njene knjige, ki so, kar potrjuje visoka naklada, namenjene širokemu krogu bralcev. Knjige bi ob pomoči Ministrstva za kulturo bilo mogoče nuditi po nižjih cenah.

Prešernov koledar 1995

(je izšel v Redni letni zbirki; uredil: dr. Sandi Sitar, s pokrajinsko sliko Toneta Kralja na naslovnici opremil Julijan Miklavčič).

Koledar sega na aktualna področja dogajanja doma in v svetu ter vključuje prispevke uveljavljenih avtorjev.

Matjaž Bizjak je svoje tehtne misli o položaju in vlogi Prešernove družbe (zdaj in tukaj) namenil bralcem Prešernovega koledarja z zahvalo za zvestobo in željo po nadaljnjem druženju. *Tine Stiplovšek* predstavi leto 1995 koledarsko in planetarno. *Sandi Sitar* objavlja slikovno popestreni študiji: Iz zgodovine prometa (znamenita situla z Vač, Rimski voz, Herbersteinovo potovanje prek Rusije na saneh, Valvasorjeva ilustracija prometne postaje na Rakovniku, Grubarjev model avstrijske bojne ladje, Parnik na Ljubljani, Iz slovenske zbirke parnih lokomotiv, Prvi komercialni avtomobili, Ljubljanski tramvaj, Rusjanovo letalo, Vesoljska postaja, Vesoljska raketa NASA) in: Od prvih stopinj do prodora v vesolje.

Uredništvo Koledarja Prešernove družbe je razpisalo anketo z edinim vprašanjem: Ali bo človeštvo preživel? Od desetih povabljenih slovenskih razumnikov različnega strokovnega profila in osebnega prepričanja so na vprašanje odgovorili: *Lidija Andolšek*, *Tomaž Banovec*, *Manca Košir*, *Hubert Požarnik*, *Tomaž Švagelj*, *Anton Trstenjak*, *Andrej Ule*. Njihovi odgovori so podkrepjeni s študijskim gradivom in osebnim pogledom z optimistično naravnanoostjo.

Janez Stergar v prispevku: Slovenci zunaj državnih meja omenja, da v sosednjih državah statistično ugotovljeno število Slovencev vztrajno pada, najbolj dramatično na avstrijskem Koroškem.

Peter Svetik v članku: Slovenija – 176. članica ZN zapiše, da se Slovenija s svojimi 20251 kvadratnimi kilometri uvršča v zadnjo četrtino svetovnih držav.

Tone Ferenc v dokumentarnem pregledu: Leto 1945 ugotovi, da se je druga svetovna vojna v Evropi končala v Sloveniji.

Pogled v preteklost je lastna avtorjem *Alešu Krničniku*: Ljubljana kot ptič Feniks, *Matjažu Deržaju*: Sto let Aljaževega stolpa in *Viliju Vuku*: Dravski splavarji. *Slavko Kvas* je pogovor s pevcem Vladom Kreslinom naslovil: Med pesmijo in tišino.

V Koledarju so tudi predstavljeni avtorji Redne zbirke Prešernove družbe 1995: *Darinka Kladnik*, *Mare Cestnik*, *Vinko Möderndorfer*, *Vitan Mal* in *Jernej Tomec*.

Tu so še prispevki: *Vlasta Kusterle-Ciglenečki*: Vzhodnjaško izkustvo v naši prehrani, *Marija Bavdaž* in *Igor Cvetko*: Ena žabica, *Jože Petelin*: Enigmatika.

Literarni del je skop in ga predstavlja *Vinko Möderndorfer* z izborom pesmi: Življenje na cirkuški vrvi.

Koledar sklenejo Pokrovitelji Prešernove družbe 1994. Teh je dvainosemdeset.

Darinka Kladnik; Sto slovenskih krajev

Avtorico je pritegnila Slovenija tako zelo, da se je odločila njene lepote ubesediti v knjigi in s tem ohraniti sledi preteklosti in sedanosti.

Toliko vsega se ponuja na vsakem koraku in poraja navdušenje z željo po vnovičnem prihodu prav semkaj, kjer se ponujajo tako različne podobe, ki se obiskovalcu vtisnejo v spomin, da jih več ne izbriše. Najsi mu pogled zajame griče, posajene z vinsko trto, ravnice s polji pšenice in hmeljevih nasadov, cerkve, kapelice, križna znamenja, gore, potoke, reke, jezera. Tukaj so še stoletni gozdovi, kjer lomastijo medvedi in preže celo risi, pa opuščeni stari mlin, spominsko obeležje junakom zgodovine in zaščitena lipa, pod katero so se nekdanje zbirali ugledni vaški možje. Vse to in še marsikaj je dosegljivo, vendar tjakaj ne stopi noga obiskovalca.

Darinka Kladnik je svojo zanimivo knjigo poimenovala Mali leksikon in jo pospremila z napotilom: Mali leksikon stotih vasi in nekaj trgov bo prišel prav vsakomur – domačinom, ki še ne vedo vsega o svojem kraju, izletnikom, ki žele dodobra spoznati slovenske kraje, in tistim, ki prihajajo v Slovenijo od drugod. Razodel jim bo, kaj dela to deželo pod streho Evrope tako enkratno, tako mikavno in nepozabno. Zato ne imejmo zaprtih oči, ko hodimo po zemlji domači, in ne prezirimo lepote slovenskih krajev.

Najmanjša vas v knjigi je Otok, nedaleč od Dobrave pri Škocjanu na Dolenjskem. Te vasi ni več, ostala je le cerkev s pokopališčem in majhno mrtvašnico. Največja vas je Dornava, ki ima 1010 prebivalcev, tristo stanovanj in stosedemintrideset gospodinjstev s kmečkim gospodarstvom.

Muljava se ponaša s slovenskim pisateljem Josipom Jurčičem, Olševkem z glasbenikom in skladateljem Cirilom Pregljem, Poljane nad Škofjo Loko s pisateljem Ivanom Tavčarjem, z rezbarji in slikarji Šubici, Prem s pesnikom Dragotinom Kettejem in z Gvidom Rantom, bogoslovnim pisateljem, Raka z vikarjem Antonom Recljem, prevajalcem gorskih bukev v slovenščino, Raščica s Primožem Trubarjem, piscem prvih slovenskih knjig, Ribnica na Pohorju s slovenskim igralcem Stanetom Severjem, Volčji grad s pisateljem Marjanom Rožancem, Vrba s pesnikom France-
tom Prešernom, Vršno s pesnikom Simonom Gregorčičem, Žabnica s pesnikom in pisateljem Tonetom Šiferjem.

Fotografije predstavljenih krajev je prispeval avtorčin sin David Kladnik. Knjigo je z ilustracijo opremil Julijan Miklavčič.

Mare Cestnik: Hiša za goste

Sporočilnost knjige je večplastna, vendar osredotočena na spoznanje o različnosti ljudi in dežel, v katerih prebivajo in uravnavajo življenje. Lahko se poraja ugovor, da to niti ni bistveno, kar pa že takoj zahteva upravičeno odklonitev avtorja, ki mu pritiče oznaka: ljubitelj širin. Utemeljenost tega je najbolje potrdil s svojim primerom in potjo v Kiribati, otoško državo, ki je postala samostojna leta 1979 in se je, kakor zapiše Mare Cestnik, za njeno državno osebno izkaznico nabralo šeststoštirinosemdeset kvadratnih kilometrov kopnine koralnih otokov.

Ozemeljska hrbtnica Republike Kiribati je Gilbertovo otočje, skupina šestnajstih otokov in atolov, ki se raztezajo v smeri sever-jug, nekje na pol poti med Sydneyem in Honolulujem ali Tokiom in Aucklandom.

Avtorjeva odločitev je bila sicer načrtovana, da svoje poznavanje širnega sveta dopolni z obiskom novih dežel, bilo je pa tudi največ naključja in improvizacije. Pri tem ga je vodil šesti čut, da se bo že nekako znašel in prebil skozi zagato pa pristal tam, kamor se je bil namenil.

Tako ga po nekaterih potovalnih zapletljajih srečamo na končni postaji njegovega prihoda v državo Kiribati. To je bila manjša vas, podobna po velikosti vsem okoliškim in tudi nekoliko večjemu mestu s sedežem oblasti. Tod se mu je nudila priložnost zblížati se z domačini, kar pa ni bilo preprosto in se je moral pripraviti na presenečenja, povezana z neprijetnostmi. Bilo je precej tega, in ko ne bi bil dovolj trdno odločen, da premaga vsak preskusni kamen, bi gotovo omagal na samem začetku, tako pa se mu je posrečilo pridobiti prebivalca in ga prepričati, da mu je kljub obilni družini nudil streho.

Mare Cestnik je dober opazovalec in natančen popisovalec vsega: pokrajine, klime in zlasti še ljudi od otrok do postaranih. Nobene malenkosti ne prezre, in prav to mu je omogočilo sestaviti iz mozaičnih delcev vsečno celoto, ki bralca vsestransko pritegne in mu odkrije običaje ter navade daljnih zemljanov.

Avtorjev vtis je strnjen v sporočilu: Čudovito je tukaj. Lahko ste srečni (domačini, op. p.), ker ste še daleč od zahodne civilizacije in daleč od problemov moderne sveta (69).

Vinko Möderndorfer: Tarok pri Mariji

Zgodba je postavljena v bolj starinsko kot novodobno hišo v dve nadstropji morebiti z namenom avtorja, da mu zunanje okolje omogoči izpeljati literarno arhitektoniko, kakor si jo je zamislil. V dogajanje je namreč zajel tip malega človeka, s temu primernim bivalnim prostorom, kjer se po svoji socialni stopnji počuti sproščeno in ga ne bremeni nobena utesnjenost, kakor bi ga spremljala sredi razkošja z obdajajočimi ga predmeti dragocene opreme in umetniških slik.

Zanimiva je avtorjeva odločitev, da se je pridružil skupini zelo različnih osebposameznikov, ki nimajo nič skupnega, kar zadeva njih poklic in način preživljanja, in vendar ne morejo shajati drug brez drugega. To drugo jim je druženje vsak petek ne glede na letni čas in vreme, pri Mariji, kjer igrajo tarok, in to jim je dejansko vrh vsega pričakovanja in osmišljanja samih sebe.

Naslov knjige Tarok pri Mariji že takoj napove, kaj se bo dogajalo in obenem tudi navrže vprašanje: kdo je ta Marija in zakaj je pritegnjena. Ali je najboljša igralka? Ali je organizacijsko in duhovno edina primerna za voditeljico in si od nje

obetajo svojo izpopolnitev v igri? Nič od tega, ona je hišnica, njen prostor v pritličju jim ustreza v vsakem pogledu in še s pijačo jim streže, da ji ne morejo očitati skoposti. Pa od lastnice, ki ji pravijo gazdarica, so dovolj oddaljeni, da jim ne stoji vedno za hrbtom.

Vinko Möderndorfer je, kakor se za tako zgodbo spodobi, sledil pravilu: najprej uvod, potem zaplet in nato razplet zgodbe. Zatorej na prvih straneh plastično predstavi osebe, ki prihajajo na tarok partijo in s katerimi se bo bralec srečal v nadaljevanju pripovedi, da bo vsakega posameznika in njegovo vsakdanje početje dodobra spoznal in si vedel – po želji – o njem ustvariti mnenje. Avtor ne zahteva od njega, da mu v vsem pritrdi, niti sam se ne postavi v vlogo razsodnika, kratko in malo mu gre le za to, da nastopajoče predstavi v celosti in ne zamolči ničesar.

Zategadelj je toliko nadvrhnosti njihovega početja v domačem stanovanju in v javnosti. Pisatelj odstrani tabu, kar je zasidrano v miselnosti, nestrinjajočih se, vsakdanji človeški potrebi in odkrivanju intimnosti, položi na dlan in sporoči: Tako je bilo, je in bo, zakaj torej prikrivati in se sprenevedati. O tem, ali komu to ni mar, se ne vpraša in ne razglablja, ali je predaleč, on samo zabeleži, da ne tone v nič, preden ga je izbrisal čas.

Zgodbe si sledijo sporedno od stanovalca do stanovalca predstavljene skupine tarokistov. Kar kmalu postane očitna pisateljeva težnja iskateljske manire. Najdalj v pisateljski stroj mu sežejo posebneži, poimenujmo jih čudaki, kajti v primerjavi z drugimi, preprostimi ljudmi, izstopajo in so nekaj več, vsaj drugačni kakor oni – po govorjenju in vedenju. To slednje še ni tako izjemno kot tole, kar počno – ali kradejo, izsiljujejo, se spolno izživljajo, popivajo, kvantajo, obrekujejo, pretijo in kar je še takega, da zbujajo pozornost, celo zgražanje, pomilovanja mnogo manj, ampak namen je dosežen. O njih nastajajo štorije, da se poslušalci krohočejo ali jim vstajajo lasje in, kjerkoli so, že kar ne morejo brez njih, da jih ne bi vpletli v pogovore. Čudaki iz dvonadstropnice tako nehoti postanejo del njihove identitete, kar zadeva radovednost, ki se je ne odrečejo in jih spremlja v trgovskih in gostinskih lokalih in na javnih prostorih.

Vsak član skupine, ki prihaja na tarok partijo k Mariji, ima svojo samostojno in sklenjeno zgodbo. Čisto tako to le ni, kajti pisatelj poskrbi za dodatek, bodisi v obliki nadaljevanja, točneje razjasnitve tega, česar pri prvi predstavitvi ni docela razčlenil. Ponujeno se bere neodvisno od prejšnjega, znanega, in s tem je dosežen večji učinek in začetni vtis zadobi potešitev, da se je to, kar je bilo pričakovati, zgodilo in dogodilo.

Največ je smrti – kakor da pisatelj sledi notranjemu nagibu: bilo je dovolj, končano, sledi naslednji, ko pa je človeštva veliko in ga tragične usode posameznikov niti malo ne razredčijo. Na bralcu pa je, kako to sprejme in s kakšnimi občutki čustvuje z nesrečniki.

Avtor v premem govoru nastopajočih uporablja dialekt. Privržen je glagolski rabi namenilnika tudi tam, kjer se zahteva nedoločnik. Oboje ni dobra usluga utrjevanju materinega jezika in bralcem po vsej državi.

Poznavanje problema daje pisatelju zaslužne pluse in ga uvršča med dobre poznavalce literarno obravnavane materije. Sentimentalnost mu je tuja, priznava samo dejansko stanje, ki ga opisuje brez vsakršne sramežljivosti: priznava pa tudi verjetnost in upošteva črno kroniko v časnikih.

Vitan Mal in Jernej Tomec: Hitro, hitreje

Posebnost te knjige sta avtorja, ki nastopata v duetu. To sta uveljavljeni mladinski pisatelj Vitan Mal in takratni učenec 7. razreda osnovne šole Jernej Tomec.

Stike sta navezala tako, da je učenec pisal pisatelju, potem pa je temu sledilo več pisem, dopisovanje, iz česar se je izluščil predlog, da nastopita skupno in napišeta knjigo. Zgodilo se je in njuna knjiga je uvrščena v letošnjo Redno zbirko Prešernove družbe. Delo je ilustriral Igor Ribič, opremil Julijan Miklavčič.

Knjiga vsebuje dva dela. V prvem delu pripovedi spoznamo Nejca, v bistvu Jerneja Tomca, ki ga je Vitan Mal sprejel v besedilo za osrednjo osebo. Nejc je pravi junak, le teči ne zna. To pomanjkljivost odpravi v drugem delu pripovedi, ko iz nerodneža postane pravi vrhunski tekač, zmaga z novim rekordom in s tem reši čast njihove šole.

Zgodbice so razgibane in jih je kar šestinšestdeset. Vrstijo se v kronološkem zaporedju, kakor jih je doživljal Nejc iz dneva v dan od začetka do konca šolskega leta.

V osredju je dedek, ki razdre marsikatero pametno za Nejčevo rabo. Tu so še sošolci in oni iz višjega, osmega razreda. Med njimi sta najbolj nevarna Velikan in Bolha, ki Nejcu strežeta po življenju in ga hudo nabunkata samo zaradi njegove matere, ki je enemu od njiju kot učiteljica dala slabo oceno in si s tem nakopala sovraštvo, posledic pa je bil deležen njen sin Nejc.

Dogajanje poteka na relaciji med domom na tem bregu in dedkom na onem bregu reke Drave. Tjakaj Nejc rad zahaja, ker mama zaradi prezaposlenosti ne utegne ostajati z njim. Polbrat je še majhen, da bi se pogovarjala, z dedkom pa razdreta to in ono. Dobro se razumeta, ker je dedek tako prijazen, ustrežljiv in dober, da ga venomer pogreša, in ko le more, pohiti do njega. Še to mu šteje za odlično vrlino, da ga nikoli ne kara in mu koristno svetuje, kako naj se vede do pretepačev. Če se ne bo mogel pogovoriti z njima, bo pa on uredil, kakor je treba, mu je za sveto obljubil.

Nejc je rad videval sošolko, ampak bolj od daleč, ljubše mu je bilo odhajati na športni stadion. Tam je Maji zaupal, da mu je lepo ob njej, ona ga je pa hladno zavrnila in je moral dolgo čakati, vse do dneva, ko so tekmovali. Šele tedaj je Majo poprijel za roko, ki je ni izpustil, in si je dejal, da mu je malo mar, če bodo vsi zvedeli, da sta z Majo fant in punca.

Vse se srečno konča za Nejca; med njim in višješolcem Velikanom pride do pomiritve.

Pripoved je napisana tekoče in ubrana na sedanje dogajanje. Proti koncu pisanje zaide v reportažnost, pa tudi dialogi so ponekod bolj literarni kot življenjski.